

УДК 378.046.4

DOI 10.18372/2786-5495.1.15751

Андрос Мирослав Євгенійович

старший викладач,

кафедра відкритих освітніх систем та інформаційно-комунікаційних технологій,

ДЗВО «Університет менеджменту освіти»,

м. Київ, Україна

ФОРМУЮЧЕ ДИСТАНЦІЙНЕ ТЕСТУВАННЯ ЯК ІННОВАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

***Анотація.** У Концепції Нової української школи задекларовано зміни підходів до оцінювання результатів навчання. Одним із таких підходів є формувальне оцінювання, що вважають оцінюванням для поліпшення навчання. Формувальне оцінювання створює можливість педагогу відслідковувати процес просування здобувача освіти до навчальних цілей і вчасно вносити корективи в освітній процес. Для здобувача освіти формувальне оцінювання слугує рекомендацією до дії, а не педагогічним підсумковим вироком, особливо в сучасних умовах використання технологій дистанційного (змішаного) навчання в надскладних освітніх умовах.*

***Ключові слова:** дистанційне та змішане навчання, інноваційні технології, дистанційне цифрове тестування, формуюче дистанційне тестування.*

***Annotation.** The Concept of the New Ukrainian School declares changes in approaches to assessment of learning outcomes. One such approach is formative assessment, which is considered to be an assessment to improve learning. Formative assessment creates an opportunity for the teacher to monitor the process of progress of the student to the educational goals and make timely adjustments to the educational process. For the learner, formative assessment serves as a recommendation for action, not a pedagogical final verdict, especially in modern conditions of using distance (blended) learning technologies in extremely complex educational conditions.*

***Keywords:** distance and blended learning, innovative technologies, distance digital testing, forming remote testing.*

Вступ. Оцінювання навчальних досягнень учнів є невід’ємною складовою освітнього процесу. Тому концептуальні зміни у вітчизняній освітній системі неможливі без перегляду й реалізації принципово нових підходів до оцінювання поступу навчання здобувачів освіти. В Україні проголошено курс на компетентнісну освіту, в умовах якої затребуваним стає такий підхід до оцінювання досягнень здобувачів освіти, що дає можливість виключити негативні моменти в навчанні, сприяє індивідуалізації навчального процесу, підвищенню навчальної мотивації й самостійності здобувачів освіти.

У Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, серед першочергових кроків входження української системи початкової і загальної середньої освіти до європейського освітнього простору зазначено такий: «Запровадження об’єктивного оцінювання навчальних досягнень учнів...» [1].

Чи означає це, що оцінювання, здійснюване педагогами донині, позбавлене об’єктивності?

Це питання надактуальне для сьогодення – ситуації перманентних локдаунів та карантинних обмежень, що відбуваються у світовому масштабі, поставило питання в українському освітньому просторі кардинально: що ефективно буде працювати у випадку завершення жорстких обмежень у соціальному просторі спілкування? Традиційна, класно-урочна взаємодія вже, зрозуміло, у минулому, майже анахронізм, орієнтуємось на змішане навчання – використання існуючих (насамперед, західних, але не забуваємо і про вже вітчизняні напрацювання) педагогічних напрацювань та технологій дистанційного навчання.

В цьому випадку нагальним також постає питання: аналіз освітньої практики та її нормативного забезпечення підводить до висновку про традиційну нерозривність понять «оцінювання» та «перевірка» і «контроль».

Стаття 8 Положення «Про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти» твердить, що «Заклад освіти забезпечує регулярне відстеження результатів навчання учнів, а також надання їм підтримки в освітньому процесі ... Оцінювання результатів навчання учнів проводяться за видами оцінювання, визначеними спеціальними законами, і відповідно до критеріїв, визначених МОН України. Державна підсумкова атестація учнів проводиться відповідно до законодавства.

Оцінювання результатів навчання учнів може здійснюватися очно або дистанційно з використанням можливостей інформаційно-комунікаційних (цифрових) технологій, зокрема відеоконференц-зв'язку» [9].

Отже, маємо суперечність між усталеною формою контролю навчальних досягнень здобувачів освіти, що зводиться до накопичення оцінок у журналі та фіксації рівня знання-незнання, уміння-невміння, та прагненням побудувати процес навчання в загальній середній освіті на компетентнісних засадах, педагогіці партнерства, в першу чергу, враховуючи абсолютну потребу використовувати інформаційно-цифрові технології. Вирішення проблеми полягає в імплементації сучасної світової практики проведення формувального оцінювання у вітчизняне освітнє середовище: «Визначальною тенденцією у шкільній освіті країн ЄС є підвищення значення формувального оцінювання, яке сприяє встановленню повноцінного зворотного зв'язку між вчителями й учнями, формуванню в учнів вміння вчитися та загальної культури оцінювання вчителів» [6].

Маємо результати участі вітчизняних педагогів у реалізації міжнародних проектів з освітніх вимірювань [5].

Більшість публікацій із педагогічного оцінювання зводиться до розгляду методів сумативного (підсумкового) оцінювання, зокрема, тестового. Автори надають рекомендації щодо підготовки, проведення й аналізу результатів тестового вимірювання навчальних досягнень.

Водночас питання формувального оцінювання у школі залишається малодослідженим. Педагогічна практика потребує методичного супроводу й ресурсної підтримки, тобто учителів шкіл потрібно забезпечити належними ресурсами й технологіями для застосування формувального оцінювання в освітньому процесі.

Метою статті є розкриття сучасних методичних підходів до оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти з використанням технологій дистанційного навчання.

Виклад матеріалу дослідження. Класичним у наукових колах зарубіжжя вважається визначення, запропоноване К. Бібі, який трактує *оцінювання* як «систематичне збирання і тлумачення фактів, за якими йде наступний етап – судження про їх цінність і відповідне планування подальших дій» (К. Е. Бібі / Clarence Edward Beeby, 1977) [5, с. 221].

Вирізняють *оцінювання результатів навчання* й *оцінювання для навчання*. У першому варіанті це сумативне оцінювання, у другому – формувальне оцінювання. Формувальне або формативне, формуюче, формаційне оцінювання називають ще *оцінюванням для поліпшення навчання*.

На основі аналізу тлумачень поняття «формувальне оцінювання» зарубіжними вченими Ф. Перрену, Б. Коуві та Б. Беллом, П. Блеком сформульований концепт: «*Формувальне оцінювання* розуміється як інтерактивне оцінювання учнівського прогресу, що дає змогу вчителям визначати потреби учнів, адаптуючи до них процес навчання» [7] .

Отже, формувальне оцінювання дає можливість учням усвідомлювати й відслідковувати особистий прогрес і планувати подальші кроки з допомогою учителя. Для педагога формувальне оцінювання означає бути поруч з учнем і вести його до успіху. Учителі використовують інформацію з оцінювання для корегування навчання та забезпечення правильного виконання учнями завдань. Коли наставники регулярно залучають

учнів до збирання та перевірки інформації про своє навчання, вони допомагають їм ставати відповідальними та самостійними.

У вітчизняній практиці зазвичай використовується поняття «навчальний тест» [10]. Формуюче тестування направлено на реалізацію диференційованого підходу в навчанні. Для успішних учнів за допомогою формуючого тестування можна виділити коло завдань, що мотивують до навчання, завдяки оптимальному підбору складності завдань дозволяють не втратити інтерес сильних учнів до навчання. Це актуальна проблема, оскільки педагог зазвичай орієнтується на основну масу здобувачів освіти, які відчують труднощі в навчанні, тоді як сильні діти при цьому виходять з поля зору. Для неуспішних здобувачів освіти за допомогою формуючих тестів можна виявити прогалини, породжені надмірно важкими навчальними завданнями, для виконання яких необхідна допомога наставника.

Формуючі тести не слід плутати з традиційними засобами поточного контролю знань (такими, як самостійні роботи, контрольні зрізи та ін.), хоча вони близькі за часом використання. Традиційні засоби орієнтовані на реалізацію інформаційної та мотиваційної функцій контролю, але не більше того. Діагностичну функцію вони не виконують, тому що на якість навчання впливають дуже слабо. Формуючі (навчальні) тести призначені для виявлення прогалин у знаннях за групою дидактичних одиниць для своєчасної корекції процесу засвоєння матеріалу кількох взаємозалежних тим або навіть розділів. Між формуючими тестами і традиційними засобами контролю також є істотні відмінності як змістовного, так і технологічного плану.

Логіка формуючого (навчального) тестування зрозуміла кожній педагогу і легко реалізується їм на практиці. Якщо більшість учнів класу не справляється з завданнями формуючого тесту, то процес повторення і закріплення матеріалу подовжується, збільшується деталізація, знижується труднощі розв'язуваних завдань. Якщо ж не справилися з тестом меншість, – то проводиться індивідуальна робота з відстаючими. Питання лише в тому, як найкращим чином виявити ці прогалини. Використання надійних формуючих тестів (в комплексі з діагностичними) з предметів дозволяє істотно розвантажити викладачів, а якість навчання при цьому зростає. Особливо ефективний процес корекції в ситуації, коли формуюче тестування здійснюється в комп'ютеризованій (цифровій) формі, з використанням веб-ресурсів: в цьому випадку корекція проводиться негайно, оскільки після виявлення чергової помилки веб-ресурс цифрового (дистанційного) тестування сам підбирає потрібний навчальний модуль та видає його учневі.

Слід підкреслити, що кожен із згаданих вище видів тестів має свої особливості, що не вивчені досконало. Використання одних тестів замість інших може привести до серйозних негативних наслідків. Але разом з тим тести необхідно інтегрувати в освітній процес. Вони забезпечують об'єктивність контролю, урізноманітнюють навчальну діяльність учнів, економлять значну кількість часу, що дуже важливо при існуючій перевантаженні вчителів і учнів. Тому знання основ педагогічних вимірювань необхідно кожному педагогу; тільки тоді можна говорити про коректне використання тестових матеріалів та процедур в навчальному процесі.

Розглядаючи різні види тестів, ми щоразу приходимо до висновку, що ефект від використання найбільш істотний з використанням цифрових засобів навчання, застосовуючи веб-ресурси із зазначеного питання. Узагальнимо наші припущення і спробуємо розгорнути поняття «комп'ютерне (цифрове) тестування із використанням веб-платформ».

Деякі роки назад набуло поширення поняття «комп'ютерне адаптивне тестування» (КАТ), що означає таке проведення тесту за допомогою комп'ютера, при якому подання питань залежить від відповідей екзаменованих на попередні питання. Зазвичай, якщо тестований відповідає на питання правильно, то наступний задається йому питання буває більш складним. І навпаки, якщо тестований відповідає неправильно, то наступне питання буде дещо легше. Таким чином, адаптивний тест «орієнтований» на рівень підготовки тестованого [8].

У зв'язку із вищезазначеним є важливим створення сучасного цифрового контрольно-навчального програмного забезпечення, в першу чергу, побудованого з використанням «хмарних» технологій, з безпосереднім доступом до нього усіх учасників освітнього

процесу, які мають доступ до веб-мережі. Щоб система внутрішкільного контролю реально запрацювала в загальноосвітніх школах, необхідно здійснити і перепідготовку викладацького складу (або створити систему підготовки викладачів-тьюторів дистанційного, змішаного навчання). Цифрове, дистанційне тестування з предметів як один з елементів системи внутрішкільного контролю відкриває широкі можливості для індивідуалізації процесу засвоєння знань учнями. З'являється реальна можливість ефективного вирішення цілої низки завдань, що сприяють підвищенню якості навчання не за рахунок збільшення навантаження педагога, а шляхом впровадження в навчальний процес навчальних програм і тестів. Така програма, пов'язуючи контроль і навчання, спочатку за допомогою вхідних тестів виявляє ступінь розуміння навчального матеріалу, потім аналізує труднощі, з якими учням доводиться стикатися при виконанні завдань в режимі навчання, а далі на основі цього аналізу в рамках програми проводиться своєчасна корекція процесу засвоєння нових знань, в якій діяльнісна роль педагога мінімізована. Зауважимо, що ця корекція носить диференційований характер і зводиться, як правило, до допомоги здобувачу освіти. Відповідно до походження помилок, корекція засвоєння може носити характер підказки, пред'явлення зразка завдання, докладного розгляду базового теоретичного матеріалу, необхідного для виконання завдання, посилання на відповідний розділ підручника (електронного посібника) або рекомендації звернутися за консультацією до педагога. Таким чином, участь педагога (тьютора дистанційного, змішаного навчання) в процесі корекції вкрай незначна, – він підключається тільки на етапі виявлення прогалин в підготовці учня за допомогою цифрового освітнього веб-середовища, коли труднощі учня носять найбільш серйозний характер і учень потребує розгорнутої і ґрунтовної консультації педагога.

При розробці програмного забезпечення для описуваної системи тестового контролю весь навчальний матеріал розбивається на окремі модулі, які на етапах входу, виходу і просування по модулю супроводжуються пояснювальними тестами. Крім того, програма забезпечує можливість самоконтролю з боку учня в процесі виконання завдань і дозволяє учневі в разі потреби звернутися до педагога за допомогою для виконання окремих найважчих завдань. Добровільне звернення за допомогою до викладача в процесі самоконтролю створює в учня додаткові мотиви для його активної навчальної діяльності, забезпечує його прагнення до отримання нових знань у співпраці з педагогом.

На сьогодні, в українському освітньому веб-просторі існує достатня кількість якісних веб-платформ дистанційного тестування для різних освітніх рівнів та потреб. В тому числі для забезпечення формуючого оцінювання: На Урок (<https://naurok.com.ua/test>), Всеосвіта (<https://vseosvita.ua/test>), Online Test Pad (<https://onlinetestpad.com/ua>), «<https://learning.ua/>», <https://vchy.com.ua/>

Висновки. Отже, навчання й оцінювання – нероздільні процеси. Як бачимо, педагогічне оцінювання є одним із найважливіших елементів сучасного освітнього процесу, що перетворюється на наших очах на змішане (з елементами дистанційного) навчання. Від правильної організації оцінювання більшою мірою залежить ефективність управління освітнім процесом. Формувальне оцінювання, а зараз надактуально – цифрово-дистанційне – це цілеспрямований неперервний процес спостереження за прогресом в навчанні здобувача освіти; воно є необхідною умовою інтерактивного навчання, у процесі якого формується культура спільного обговорення у навчальній групі, розвиваються навички критичного і творчого мислення, а також формується середовище, що заохочує здобувача освіти запитувати та обговорювати проблемні освітні питання. Формувальне оцінювання підтримує впевненість здобувача освіти в тому, що кожен здатен покращити свої результати. Активне застосування сучасними педагогами методики формувального оцінювання є одним із ключових чинників якісної, ефективної освіти.

Список використаних джерел

1. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. – [Електронний ресурс]. – К.: 2016. . – URL: [НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА](https://nsh.gov.ua/).

2. Вілмут Дж. Оцінювання для навчання : навч. посіб. / за ред. І.Є.Булах, М.Р.Мруги. – Київ : Майстер-клас, 2007. – 170 с.
3. Гронлунд Норман Е. Оцінювання студентської успішності : практичний посібник / Е. Гронлунд Норман. – Київ, 2005. – 312 с.
4. Дементієвська Н. Формуюче оцінювання в курсі допрофільної підготовки за програмою Intel “Шлях до успіху”/ Н.Дементієвська // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах.– 2012.– № 2.– С. 60–69.
5. Канівець Т.М. Основи педагогічного оцінювання: навчально-методичний посібник / Т.М.Канівець. – Ніжин : Видавець ПП Лисенко М.М., 2012. – 102 с.
6. Локшина О. І. Зміст шкільної освіти в країнах Європейського Союзу: теорія і практика (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.): монографія / О.І.Локшина. – Київ: Богданова А.М. , 2009. – 404 с.
7. Морзе Н.В. Формувальне оцінювання : від теорії до практики / Морзе Н.В., Барна О.В., Вембер В.П. // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. – 2013. – № 6. – С. 45–57.
8. Організація дистанційного навчання. Створення електронних навчальних курсів та електронних тестів. – Навчальний посібник. – Київ: ДУТ, 2014. – 140 с.
9. Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти // затверджено наказом МОН від 8 вересня 2020 року №1115 і зареєстровано в Міністерстві юстиції 28 вересня 2020 року за №941/35224.
10. Щербак О. І. Теорія і практика оцінювання навчальних досягнень : навчально-методичний посібник / Щербак О. І., Софій Н. З., Бович Б. Ю. ; за наук. ред. О. І. Щербак. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2014. – 136 с.